

RELACIJE IZMEĐU GLEDIŠTA UČENIKA O NASTAVNIKU I USPJEHA U UČENJU

Prof. dr. sc. Marija Bratanić

Učiteljska akademija Sveučilišta u Zagrebu

Tošo Maršić

Srednja škola "Fra Martin Nedić" u Orašju

Sažetak *U radu su prikazani rezultati primijenjenog istraživanja zasnovanog na holističkoj paradigmi. Riječ je o istraživanju u kojemu se otkriva postojanje povezanosti između gledišta učenika o nastavniku tjelesne i zdravstvene kulture u srednjoj školi i općeg uspjeha razreda na kraju školske godine. Na temelju rezultata utvrđuje se statistička značajnost razlika među razredima različitog općeg uspjeha u gledištima o nastavniku te se analizira struktura povezanosti gledišta i uspjeha odvojeno kod učenika i kod učenica.*

Rezultati pokazuju da postoji vrlo visoka pozitivna povezanost ($r = 0,91$) između kvalitete gledišta učenika o nastavniku i njihovog općeg školskog uspjeha. Testiranje rezultata s obzirom na spol otkriva strukturno različitu povezanost gledišta i uspjeha kod učenika i učenica. Budući da je riječ o uzorku učenika samo jednog nastavnika, dobivene rezultate treba provjeriti na većem broju nastavnika i škola te nastaviti s istraživanjima koja unose više svjetla u složene procese i odnose između nastavnika i učenika te time pridonose kvaliteti i uspješnosti nastave.

Ključne riječi: *učenik, nastavnik, gledišta, uspjeh, učenje, odnosi.*

1. Uvod

Nastava, složena pedagoška pojava, zbiva se u dinamičnom i energetskom polju međusobno isprepletenih interakcija između nastavnika i učenika u razredu. Proučavati nastavu znači upoznavati veze i odnose o kojima ovise veća učinkovitost nastave i uspješnost učenika. Mnogobrojna istraživanja, osobito u drugoj polovini 20. stoljeća, posvećena su proučavanju učinkovitosti nastave, stilovima upravljanja razredom, razrednom ozračju, gledištima nastavnika, uspostavljanju interakcija u nastavi, čimbenicima koji utječu na bolje međuosobne odnose nastavnika i učenika, problemima, očekivanjima itd.

đuju. "Kamen spoticanja nalazimo u nedostatku povjerenja između nastavnika i učenika u nekompetentnosti nastavnika da svoje ponašanje i djelovanje sagleda ne samo u osobnu prizmu, već da ga procijeni i očima učenika..." (Bratanić, 2002., 141). Nastavnici i učenici u spomenutom su istraživanju procjenjivali svoja gledišta općenito o učenicima, odnosno o nastavnicima.

To je istraživanje otvorilo mogućnost svakom nastavniku koji je istinski zainteresiran za svoje učenike i uspješnost nastave, da se zapita u kakvoj su relaciji njegova gledišta i gledišta njegovih učenika. Nastavnik tjelesne i zdravstvene kulture, potaknut zanimanjem za istraživanje, proveo je slično istraživanje na uzorku svojih učenika u srednjoj školi. "Dobiveni rezultati navode na mogućnost postavljanja hipoteze, po kojoj nastavnici tjelesnog, zbog specifičnosti predmeta, imaju bolje odnose s učenicima od nastavnika ostalih predmeta (...)" (Maršić i Bratanić, 2003., 79). Otvorila su se nova pitanja.

O čemu znatnije ovise gledišta učenika o nastavniku, ali i gledišta nastavnika o učenicima i razredu? O čemu možebitno znatnije ovise razlike u učenikovim gledištima o nastavniku, ali i u nastavnikovim gledištima o učenicima? Ima li nastavnik podjednako uspješan odnos sa svim učenicima? Dosadašnja istraživanja ukazuju na postojanje značajnih razlika u gledištima između učenika i učenica te da učenice imaju povoljnija gledišta o nastavnicima i o školi nego učenici (Antes, Andersen, DeVault, 1965.; Jackson, 1974.). Učenice, također znatnije nego učenici, doživljavaju poželjnija nastavnikova gledišta prema njima (Davidson i Lang, 1960.; prema Brophy i Good, 1974.). Istraživanje individualnih razlika učenika na nastavnikovo ponašanje otkriva da je učenikovo postignuće u učenju, odnosno školski uspjeh, najvažnija individualna razlika među učenicima koju nastavnik reagira (Brophy i Good, 1974.). Budući da se učenikovo gledište o nastavniku najčešće javlja kao reakcija na nastavnikovo ponašanje, mogućnost postojanja povezanosti između učenikovog gledišta o nastavniku i njegovog općeg uspjeha nije isključena.

2. Istraživanje

Nastavljajući dosadašnja istraživanja odnosa nastavnika i učenika u nastavi, ponovno smo usmjerili na nastavnika tjelesne i zdravstvene kulture i njegove učenike želeći proniknuti u relacije gledišta učenika o nastavniku i njihovog općeg uspjeha. Zbog toga smo primijenjeno istraživanje zasnovano na holističkoj znanstvenoj paradigmi. Budući da je riječ o složenim varijablama i njihovim relacijama, dosad nedostatno istraženi postavili smo zadatak provjeriti postojanje povezanosti među varijablama i testirati statističku značajnost razlika.

2.1. Cilj istraživanja je:

- provjeriti možebitno postojanje povezanosti između gledišta učenika o nastavniku i općeg uspjeha razreda na kraju školske godine;
- utvrditi statističku značajnost razlika između razreda različitog općeg uspjeha u gledištima o nastavniku;
- testirati razlike unutar spola (posebno kod učenika i učenica) između učenika boljeg i slabijeg uspjeha u odnosu na gledišta o nastavniku.

Iz iskustva je poznato, a i rezultati istraživanja potvrđuju (Bush, 1954.; Brophy i Good, 1974.) da se nastavnik ne ponaša jednako prema svim učenicima u razredu te da ne može uspostaviti isti odnos sa svakim učenikom. Nastavnikovo ponašanje utječe na sliku koju učenik stvara o njemu te možemo pretpostaviti da u razredu postoji toliko slika o nastavniku koliko ima učenika. S obzirom na interaktivnu narav odnosa nastavnik—učenik teško je odrediti čije je ponašanje uzrok, a čije posljedica, pogotovo u situaciji kada nastavnik nije osviješten i primjereno osposobljen za vođenje razreda i upravljanje međuosobnim odnosima.

Na temelju međusobnog zapažanja nastavnik i učenik stvaraju gledišta i time određuju svoja ponašanja. “Točne percepcije i očekivanja nastavnika, u pogledu svakog pojedinog učenika, veoma su bitne za istinsku individualizaciju nastave” (Brophy i Good, 1974., 74). Ponekad nastavnik prebrzo stvori sliku o pojedinom učeniku ne upoznavši ga prethodno te izgradi gledište koje teško mijenja. Na temelju zapažanja nastavnikova ponašanja učenik stvara sliku o nastavniku i izgrađuje gledišta o njemu. Za uspješnost zajedničkog rada i uspješnost nastave nije svejedno jesu li te slike, gledišta i očekivanja usklađeni ili nisu. Neprimjerena i iskrivljena nastavnikova percepcija o pojedinom učeniku može ugroziti sliku koju učenik ima o sebi, razoriti njegovo povjerenje u vlastite snage te ga toliko demotivirati da se obeshrabri i izgubi volju za učenjem.

Učenik koji percipira nastavnika kao osobu koja od njega mnogo očekuje, razvit će povjerenje u svoje snage, bit će motiviran učiniti najbolje što nastavnik od njega traži te će postaviti visoka očekivanja u učenju. Što su percepcije o svakom učeniku točnije a gledišta o njemu pozitivnija, veća je mogućnost da nastavnikovo ponašanje bude primjerenije, a njihov međuosobni odnos uspješniji. Čimbenici o kojima znatnije ovisi uspješnost odnosa nastavnik—učenik su: “osobna naklonost, međusobno poznavanje, interesi, stavovi, vrijednosti, inteligencija, socijalno porijeklo, metode rada” (Bush, 1954., prema Bratanić, 1993., 37).

U živom, dinamičnom međuosobnom utjecanju nastavnika i učenika, u dvosmjernoj komunikaciji visoke interakcijske povezanosti krije se ona nevidljiva, doživljajna snaga nastave koja, uz spoznajnu, angažira emocionalnu i konativnu sferu ličnosti te aktivira odgojni potencijal nastavnog sadržaja, koji nastavi daje novu kvalitetu. Što se tiče istraživanja nastave, prema Brophyjevu i Goodovu mišljenju (1974.), prvi problem leži u nepostojanju kriterija prema kojima bismo odredili i istražili koja su nastavnikova ponašanja primjerena, a koja neprimjerena.

Kao drugi problem navode neuzimanje u obzir individualnih razlika među učenicima. Smatraju da istraživanja nastave, koja su usmjerena na nastavnika, a razred tretiraju kao nediferenciranu skupinu i zapostavljaju razlike među učenicima, nemaju veću vrijednost za praktičare i unaprjeđivanje nastave. Slično stanovište nalazimo i u zaključku: “U dosadašnjim istraživanjima nisu statistički kontrolirani utjecaji individualnih razlika među ispitanicima, jer je bila pretpostavljena njihova homogenost. Stoga bi ubuduće valjalo statistički kontrolirati varijable koje se odnose na individualna obilježja ispitanika. Time bi se dobili odgovori na pitanja o tome u kojim i kakvim ozračjima bi učenici postizavali bolji uspjeh” (Bošnjak, Matijević, 1999., 130).

Rezultati ispitivanja gledišta nastavnika i njihovih učenika o nekim zajedničkim pitanjima međuosobnih odnosa (Bratanić i sur., 1998.) otkrivaju u čemu se slažu, a u čemu se ne slažu. Veće neslaganje pojavljuje se u onim pitanjima “o kojima u većoj mjeri ovise suradnički i prijateljski odnosi, intenzivnija interakcija i uspješnija komunikacija” (Bratanić, 2002., 140—141). Nastavnici, prema rezultatima, imaju bolje mišljenje o svojim gledištima i ponašanjima prema učenicima nego što to rezultati učenika potvr-

